

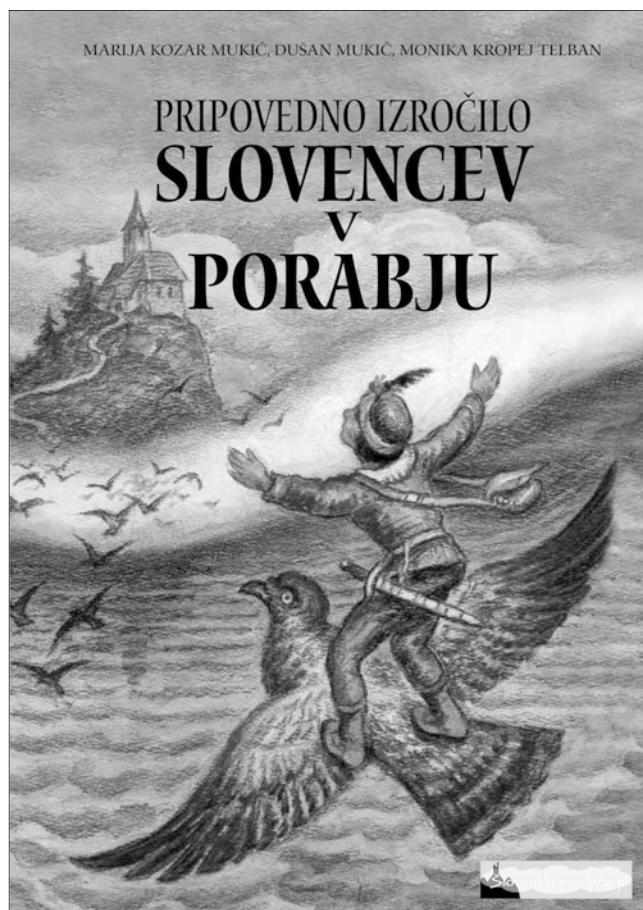
Rába-vidéki szlovén népmesék és mondák tárháza

A Szlovén Tudományos és Művészeti Akadémia Tudományos Kutatóközpontjának Szlovén Néprajzi Intézete (ISN ZRC SAZU) és a magyarországi Országos Szlovén Önkormányzat (OSZÖ) közös kiadásában jelent meg 2017 decemberében A Rába-vidéki szlovének népköltészete (Pripovedno izročilo Slovencev v Porabju) című népmese- és mondagyűjtemény. A Szlovén mesemondók (Slovenski pravljíčarji) sorozat második kötete 392 oldalon összesen 238 hosszabb-rövidebb elbeszélést tartalmaz, eredeti Rába-vidéki szlovén nyelvjárásban és szlovén irodalmi nyelvű fordításban.

A népköltészeti anyagot 1970-ben öt magyarországi szlovének lakta településen (Felsőszölnök, Szakonyfalu, Rábatótfalu, Apátistvánfalva és Kétyölgy-Permise) harminchárom mesélő mondta dr. Milko Matičetov ljubljanei néprajzkutató magnójára. Munkatársai kíséretében január, március és május hónapokban, összesen 15 nap alatt rögzítette az elbeszéléseket. A kötetbe válogatott történetek között 6 állat-, 23 tündér- és 20 legendamese, 10 igaz történet, 10 mese az ostoba ördögről, 14 tréfás és 6 formulamese szerepel. A mondák között a legendák mellett túlnyomórészt tréfás történeteket találunk (17), miközben a történeti mondákból csak nyolcat. A többi elbeszélés mágikus eljárások szövege (pl. jóslás), népszokás leírása, találós kérdés, illetve szójáték gyerekeknek.

Sok mesének és mondának megtalálható a nemzetközi változata, elsősorban az európai népköltészetben. A Rába-vidéki mesékben és mondákban különösen hangsúlyos a nyugati (szlovén és részben osztrák), valamint a keleti (magyar) elbeszélő-hagyomány együttes hatása. Dr. Monika Kropelj Telban néprajztudós, a kötet egyik társszerkesztőjének megállapítása szerint számos elbeszélés besorolható a nemzetközi mesetípusokba (pl. Terülj-terülj asztalkám!; Az ember, aki érti az állatok beszédét; A táltosló stb.). Sok köztük a közös legendamese is (pl. Krisztus és a kovács lovat patkolnak; Éva különböző gyermekei; Szent Péter cseresznyét szed stb.). Számos történet mesél természetfeletti lényekről: ördögökről és boszorkányokról, vademberekről, tündérekéről, fehérruhás leányokról, kutyafejűekről, lidercekről vagy sárkányokról. Csak a szlovén Rába-vidéken maradt fenn viszont a szláv főisten, Perun mennydörgésének emlékezte, vagy a világot a hátán tartó hal legendája. Érdekesek a Napról, Holdról, csillagokról és más természeti jelenségekről szóló elbeszélések is.

A kötet csak szlovéniai és Rába-vidéki szakemberek együttműködésével jelenhetett meg. A Szlovén Néprajzi Intézet által mintegy négy évtizedig őrzött magnószalagokat először digitalizálták, majd 2006-ban M. Kozár Mária néprajzkutató, a kiadvány társszerkesztője rendezte a nyersanyagot katalógusba. A munka ezután forráshiány miatt szinte egy újabb évtizedre leállt, 2014-ben pedig – a megfelelő elbeszélések kiválogatása után – Mukics Dusan szlavisz-

ta, a harmadik társszerkesztő látott hozzá a többórás felvétel lejegyzéséhez. Az aprólékos munka, a nyersanyag archaikus nyelvezete és néhol nehéz érthetősége miatt csaknem három évig húzódott. Ezt követte az elbeszélések szlovén irodalmi nyelvre történő átültetése, amelynek segítségével az anyaországi szlovének is bepillantást nyerhetnek magyarországi nemzettársaik gazdag népmesekincsébe.

A kötetben a Rába-vidéki tájszólásban elmondott történetek az eredetihez hűen vannak lejegyezve, csak a könnyebb érthetőség kedvéért került sor némi átírással egyszerűsítésre. A közreadott anyag ezért jó lehetőséget nyújt mindkét Rába-vidéki nyelvjárási változat (a felsőszölnöki és az apátistvánfalvi) 1970-es évekbeli állapotának hangtani, alaktani, szókincsbeli és mondattani tanulmányozására. A kötethez CD-t mellékeltek, amelyen 13 eredeti hang-

A szerkesztők: Monika Krojej Telban, Mukics Dusán és Kozár Mária

Labritz Ferenc meséjét dédunokájától,
Mátétól hallottuk a könyv bemutatóján

Holecz Károly felvételei

felvétel hallható, a könyv végén pedig rövid szöveget könnyíti meg az eredeti nyelvezetű mesék értelmezését. A későbbi kutatásokat elősegítendő a kötetben szerepel két népmese pontos fonetikus tájnyelvi átírata is.

A népmese- és mondagyűjteményt idén április 13-án mutatták be az Országos Szlovén Önkormányzat felsőszölnöki székhelyén. A kötetet a három társszerkesztő mellett *prof. dr. Marko Jesenšek* nyelvész-akadémikus és *dr. Ingrid Slavec Gradišnik*, a Szlovén Néprajzi Intézet igazgatója méltatta. *Ropos Márton*, az OSZÖ elnöke megköszönte az Emberi Erőforrások Minisztériuma és a szlovén Oktatási, Tudományos és Sportminisztérium anyagi támogatását.

Az eseményt mesemondással színesítették: felsőszölnöki és apátistvánfalvi iskolások, valamint az OSZÖ Közgyűlésének tagjai elevenítették fel a régmúlt idők elbeszélő hagyományát. Az 1970-ben mesélő adatközlők közül már csak kevesen élnek, *Ropos Márton* a kiadó nevében az ő esetükben ezért

rokonaiknak, leszármazottaiknak nyújtotta át a kötet egy-egy tiszteletpéldányát.

Milko Matičetov, aki sajnos nem érte meg a kiadvány megjelenését, abban a korban rögzítette magánoszalagra a Rába-vidéki meséket és mondákat, amikor a népköltészet még élő hagyomány volt, az emberek családi körben vagy nagyobb munkaközösségekben, ünnepnapokon vagy más alkalmakkor gyakorta meséltek. Emiatt a történeteket még folyékonyan beszélték el, azidőtájt ez volt ugyanis szinte az egyetlen anyanyelven történő irodalmi alkotótevékenység.

Ezek az elbeszélések ma már nem lennének összegyűjthetőek ebben a térségben. Ezért kivételes a jelentősége a nemrég megjelent kötetnek, amely a fiataloknak is segíthet abban, hogy rátaláljanak szlovén gyökereikre – olvassák bár a meséket nyelvjárársban vagy irodalmi nyelven... Akár az interneten is, ahol nemsokára elérhető lesz a könyv s a lemez teljes nyomtatott és hanganyaga.

Mukics Dusán